

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos:

SZONGOTT KRISTÓF.

~~~~~  
Tizennegyedik évfolyam.  
~~~~~

DÁVID MIHÁLY JÁNOS
KEZDŐVÁSÁRHÉLY.

SZAMOSÚJVÁRT

TODORÁN ENDRE „AURORA” KÖNYVNYOMDÁJA

1900.

T a r t a l o m.

I. Főczikkek.

	Lap.	
<i>Bányai Gráciaána</i> (Gerlai Sarolta),	Erzsébet királyné emlékezete (Költemény)	363.
<i>Józsa János,</i>	Gloria (Költemény)	9.
<i>Kalócsay Alán,</i>	Örmény szent-mise a velencei Basilica di S. Giorgio Maggiore-ben	162.
<i>Kritsa Klára,</i>	A Szűz-Máriához (Akrostikon)	71.
" "	Három csillag (Akrostikon)	137.
" "	Világosító-Szent-Gergely (Akrostikon)	213.
<i>Kritsa Péter,</i>	Képek az életből (Költemény)	297.
<i>Kritsa Róza,</i>	Klára nővérem emlékkönyvébe (Akrostikon)	8.
" "	A szép Katinka (Költői elbeszélés) 232,	266.
<i>Mártonfy Márton,</i>	Dr. Danckvai Pattantyus Ábrahám Ádeodát	1.
<i>Merza Gyula</i> (Araráti),	Az 1000-ik áldomás (Költemény)	104.
" "	Világosító-Szt-Gergely napján (Költemény)	200.
" "	Az EKE. kiállítása és az örménység	263.
" "	Erdélyi néprajzi kiállítás	328.
" "	Ad Stephanum dr. Mály (Költemény)	350.
" "	Az erdélyi örmények és az új-évi népszámlálás	353.
<i>Dr. Molnár Antal,</i>	A török-örmény határszélén	4.
" "	Új-év napja és ünnepei a keleti örményeknél	37.
" "	Örményország függetlenségének utolsó menedékhelye	66, 100.
" "	"A szultán börtönei"	129.
" "	Örményországon keresztül 163, 194, 227,	258.
" "	Örmény királyok pénzei	289.
" "	A mongol pusztítások örmény történetirői	322, 354.
<i>Dr. Patrubány Lukács,</i>	Ez nik püspök, V. századbéli örmény író	8.
" "	Ágáthangelosz, IV. századbéli örmény író	41.
" "	Szebeosz püspök, VII. századbéli örmény történetirő	71.

<i>Dr. Patrubány Lukács,</i>	A kaukázusi álbánok örmény történet- írója (Gághángáduáczi Mózes) . . .	106.
" "	Dáron örmény tartomány történetírói	135.
" "	Vl. János örmény patriárkha, történet- író	170.
" "	Ágáthágelosz örményül és görögül . . .	201.
" "	Árdzruni Tamás IX. századbeli ör- mény író	236, 271.
" "	Belek és Lehmann tanulmányútja Ör- ményországban 1898, 99.	293.
" "	Goriun, V. századbeli író	326.
" "	Ábgár levele Krisztushoz	358.
<i>Sallak Róza,</i>	Esengés (Költemény)	42.
" "	Nincs madárdal (Költemény)	240.
<i>Simay Gergely,</i>	Új-év (Dzádurián költeménye)	3.
" "	Ne sirj csalogány (Költemény)	36.
" "	Csillagok és szemek (Dzádurián költe- ménye)	109.
" "	Az én legnagyobb fájdalmam (Durián költeménye)	134.
" "	Ha nincs a népnek dalnoka (Száját köl- teménye)	172.
" "	A fecskéhez (Álisán Leont költeménye)	193.
" "	Az örmény költészetről	225.
<i>Szongott Kristóf,</i>	Szamosújvár város monográfiája 10, 45, 77, 110, 141, 175, 213, 240, 275, 300, 333,	364.
" "	Örményország alapkövei	73.
" "	Az „EMKE“-kalauzból	172.
" "	Dr. Patrubány Lukács	212.
" "	Roska-Stefanovics István	257.
" "	A mechitharisták jubileuma	296.
" "	Örmény árvák és a német jótékonyság	330.
" "	Krisztus urunk levele Ábgár örmény királyhoz	359.
(Y.)	Diadalút (Költemény)	321.
<i>A „Hét,”</i>	Lukács Béla	34.
" "	A szultán megszökött sógora	43.
<i>„Pesti Napló,”</i>	Az égbe vezető út	75.
—t,	Ávéd Jákó	98.
" "	Kiss Ernő	138.
" "	Ájvázovszky János	161.
<i>„Magyar Nemzet,”</i>	Anatole France és az örmény árvák	299.
<i>„Györi Közlöny,”</i>	Halottak napján (költemény) Korbuly Imrétől	329.
<i>„Ujság,”</i>	Örmény néprajzi tárgyak kiállítása . .	331.

II. Kisebb közlemények.

	Lap.		Lap.
A himlőoltás magyar fölfedezője	93.	Horváth Mihály történeti műve	156.
A mi játékaink	93	Keletázsiai diplomacia	254.
A pápa, mint nemzetközi békebíró	188.	Kétezeröttszáz éves jubileum	62.
A parlamentárizmus	94.	Klapka emlékiratai	286.
A Szent-Ferencz-rend	158.	Kolozsvár város	286.
A Vatikánból	189.	Loubet köztársasági elnök	189.
Az EMKE-kalauz	28.	Magyarok Rómában	221.
Az orientálisták kongresszusa	61.	Dr. Mály István 70 éves	350.
Az örmények földrajzi elterjedése	158.	Nemzetközi kiállítás	318.
Bárány Lukács	123.	Örmény egyházi énekek a fonográfban	351.
Egy hivatásos örmény szerkesztő	61.	Örmények a berlini egyetemen	29.
Egy régi nyomtatvány	29.	II. Rákóczy Gzörgy	92.
Egy szamosújvári orvos	382.	Szamosújvár és a Majláth-család	317.
Egy trónkövetelő	255.	Szamosújvár legrégebb elnevezése	125.
Episod a magyar zarándoklatból	222.	Törökország jövője	125.
„Erdély és a Porta“	125.	Új-évi üdvözllet	61.
Gyergyó-Szt-Miklósról	381.	„Vándorlásaim és élményeim Persiában“	124.
Hatvan év előtt	381.	Városok kongresszusa	157.

III. Irodalom és művészet.

	Lap.		Lap.
A keresztény archeologia	287.	„Keleti Szemle“	63.
A Kohári nemzetségről	30.	„Kolozsvár ünnepén“	382.
A „L'indicateur Amienois“ egyik cikke	63.	„Költemény prózában“	158.
A nemzet és a költő	94.	„Magyarország a British Muzeumban“	158.
I. Apafy Mihály naplója	126.	Muzeumok és könyvtárak	223.
Az „Alkotmány“ az „Armenia“-ról	31.	Örmény egyház	351.
Az erdélyi egyházmegye	287.	Örmény nemzeti dalok gyűjteménye	318.
Az iskolából	94.	Örmény színművész	63.
Az örmény leány hozománya	255.	Ös-Magyarország	189.
Az örmény tengerfestő	189.	Szüz-Mária virágos kertje	31.
Bároneán naplója	94.	Új örmény folyóirat	383.
Chinai közmondások	255.	Vallásbölcseleti mű	222.
Csiky Gergely emlékezete	351.	Vallásos zenemű	127.
		Van e lélek?	30.
		Velence	318.

IV. Közgazdasági élet.

	Lap.		Lap.
A fegyencz-ipar	287.	Caesarea terményei	383.
A földművelés köréből	352.	Földművelés	31.
A hazai pomologia	383.	Franciaország és a magyar ipar	255.
A hentes-ipar	190.	Hazánk borb hozatali kereskedelme	288.
A kereskedelmi tárca költségvetése	127.	Közlekedés a Feketetengerig	224.
A kordován-ipar	63.	Liszt kivitelünk emelkedése „Magyarok Párizsban“	256. 159.
Angol-magyar kiviteli társaság	95.	Magyarország gyarmat-politikája	319.
Anglia húsbevétele a külföldről	191.	Orosz vasút Törökországban	319.
A párizsi kiállítás magyar kormánybiztosa	159.	Székely szövőipar	352.
A termés Örményországban	32.	Vidéki városok felvirágoztatása	127.
Az erdélyi gazdasági egyesület	159.		
Baronfi kivitelünk Londonba	223.		

V. Mi újság az örmény világban.

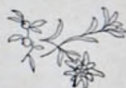
	Lap.		Lap.
A párizsi örmény egyházközség új papja	64.	Belck a kurdok kezében	96.
A perzsi örmények száma	160.	Benlián örmény színművész	96.
A romániai örmények	384.	Ellenségeskedés	288.
A sáh európai útja	192.	Kitüntetett tolmács	96.
A Sáh és a kátholigosz	384.	Kupelián János érsek	95.
A sanyargatott örmények	192.	Kurdok rablótámadása	224.
„Ar árvák atyja“	320.	Levél Perzsiából	192.
Az osztrák parlament	160.	Levél Vánból	128.
Az örmény ajkú Lázárovics Gergely	96.	Margit özvegy olasz királyné	319.
Az örmény kath. patriárkha	32.	Mámureán jubileuma	96.
Az örmény nem-egyesült patriárkha	64.	Még egy szomorú hír	256.
Az örmény nem-egyesült patriárkha panasza	352.	Örmánián Málákhias látogatása	32.
Az örmények visszahonosítása	128.	Örmény petíció	160.
Armenia luget	352.	Örmény tanulók külföldön	352.
A Robert-féle collegium	384.	Perzsi örmények	64.
		Pusztító földrendés	288.
		Szermákasián Lukács	256.
		Thákvor pasa végrendelete	320.

VI. Képek.

Dr. Danczkai Pattantyus Ábrahám Ádeodát 1, Ákhálczi ör-
mény asszony 7, Simai János, a minta főszónok 22, Lukács Béla 33,
Verzereskul Oxendius 65, Avéd Jáko 97, Ájvázovszky János 161, Dr.
Patrubány Lukács 212, Roska-Stefánovics István 257, Áni romjai:
a székesegyház 260, Áni romjai: a székelyegyház belseje 261, Theo-
dorovics Mihály 305, Lukácsi Kristóf 377, Kópár Simon 379.

VII. Boriték. Tartalom.

A boritékon „Hazai krónika” — és „Szamosújvári Híradó” cím
alatt összesen 24 oldalra terjedő olvasmányt adtunk. Ezen füzethez
van mellékelve az „Armenia” 1900. évfolyamának tartalomjegyzéke.

Az „Armenia“ eddigi dolgozótársai.

- Ábrahám Zachar** (Szamosújvár.)
Abrahámné Gámnán Erzsi (Sz.újvár.)
Dr. Akoncz Károly (Kolozsvár.)
Alexáné Kepri Anna (Szamosújvár.)
Avedik Lukács (Erzsébetváros.)
† **Azárián István** (Konstantinápoly.)
Bányai Elenér (Szamosújvár.)
Bányai Grácia (Teriati Sarolta, Sz.újv.)
Barany János (Maros-vasarhely.)
Bárany Lukács (Szamosújvár.)
Id. Baró Bornemissza Károly (Deés.)
Czecz János (Buenos Aires; Amerika.)
Cselingárián Jakab (Budapest.)
Csiky Lukács (Erzsébetváros.)
Dr. Csiky Viktor (Seprős.)
Csontos János (Budapest.)
Duha Dávid (Újvidek.)
Dr. Erődi Béla (Budapest.)
Dr. Esterházi Sándor (Kassa.)
Esztegar Berta (Kolozsvár.)
Esztegar Gergely (Szamosújvár.)
Dr. Esztegar László (Budapest.)
Édráó Simon (Csik-Szepviz.)
Dr. Fejér Gerő (Gyulaienérvár.)
Felekiné Munkácsi Előra (Budapest.)
Félp Gábor (Fasnad.)
Dr. Fogolyán Tivadar (Szamosújvár.)
Dr. Fogolyánné Bányai Blanka (Sz.-vár.)
Dr. Gajzágó Béla (Debreczen.)
Gajzágó Ferencz (Szamosújvár.)
Gajzágó Manó (Budapest.)
† **Gajzágó Salamon** (Budapest.)
Gajzágóné Simay Irma (Kolozsvár.)
Dr. Gopcsa Jakab (Szamosújvár.)
Gopcsa Jáchim (Szamosújvár.)
Dr. Gopcsa László (Budapest.)
Govrik Gergely (Erzsébetváros.)
Görög Joachim (Gyergyó-Szt-Miklós.)
Harmath Domokos (Torda.)
Harmath Ilona (Torda.)
Harmath Lujza (Moson.)
† **Dr. Hánius János** (Bécs.)
Dr. Hermann Antal (Budapest.)
Hodoreán János (Szamosújvár.)
Hornys Ferencz (Gáltája.)
Horváth Árpád (Kolozsvár.)
† **Hóke Lajos** (Kaposvár.)
Hummer Nándor (Budapest.)
Dr. Issekutz Viktor (Erzsébetváros.)
Józsa János (Szamosújvár.)
Józsa Jánosné Leisner Janka (Sz.-újvár.)
Kalocsay Alán (Budapest.)
Kapatán Márton (Szamosújvár.)
† **Karátsonyi Károly** (Szamosújvár.)
Dr. Kádbéó Ferencz (Maros-vasarhely.)
Kordán Mariska (Budapest.)
Gróf Kornis Viktor (Szent-Benedek.)
Dr. Kosután Tamás (Magyar-Ovár.)
Kovács János (Kolozsvár.)
Kozma Dóme (Deés.)
† **Közcsa Tivadar** (Budapest.)
Kriisa Klára (Gyergyó-Szt-Miklós.)
Kriisa Konrad (Gyergyó-Szt-Miklós.)
Kriisa Péter (Gyergyó-Szt-Miklós.)
Kriisa Róza (Gyergyó-Szt-Miklós.)
- Gróf Kuun Géza** (Maros-Németi.)
László Márton (Kolozsvár.)
Lukács Béla (Budapest.)
Lankai (Szamosújvár.)
† **Markovics Jakab** (Erzsébetváros.)
Dr. Mály István (Kolozsvár.)
† **Márton Dávid** (Lugos.)
Dr. Mártonfi Lajos (Szamosújvár.)
Mártonfi Márton (Budapest.)
Mierza Gyula (Kolozsvár.)
Mihályfi Imre (Szamosújvár.)
Dr. Moldován Gergely (Kolozsvár.)
Dr. Molnár Antal (Budapest.)
Mozgostán Csácsádhúr (Bukarest.)
† **Murádin János** (Arad.)
† **Novák Antal** (Szamosújvár.)
Dr. Nuricsán József (Budapest.)
Oncs József (Nagy-Iklód.)
Orel Máté (Gyergyó-Szt-Miklós.)
Ornstein József (Szamosújvár.)
Papp Bogdán (Szamosújvár.)
Papp Gusztáv (Szamosújvár.)
Papp Mózes (Nagy-Szeben.)
Pappné Kerekes Emilia (Szamosújvár.)
Páll Bogdán (Szamosújvár.)
Dr. Patrabány Lukács (Budapest.)
Placsintár Dávid (Szamosújvár.)
Dr. Réthy László (Budapest.)
Rudnjánszky Gyula (Szeged.)
Rusz János (Szamosújvár.)
Sallak Róza (Nagy-Ényed.)
† **Dr. Salzauer János** (Kolozsvár.)
Sándor József (Kolozsvár.)
Simai Gergely (Szamosújvár.)
Dr. Simay Gyula (Nagy-Várád.)
Dr. Simay János (Szamosújvár.)
Dr. Szamosi János (Kolozsvár.)
† **Dr. Szilágyi Sándor** (Budapest.)
Szongott Kristóf (Szamosújvár.)
Szongott Margit (Kolozsvár.)
Gróf Teleki Sándor (Budapest.)
Dr. Temesváry János (Szamosújvár.)
Téglás Gábor (Déva.)
Dr. Tódor József (Gyulafehérvár.)
Dr. Torma Miklós (Deés.)
† **Dr. Torma Zsófia** (Szaszváros.)
† **Dr. Télfli Iván** (Budapest.)
† **Törös Tivadar** (Budapest.)
Dr. Turcsáné Placsintár Gizella (Kolozsv.)
Dr. Turcsa János (Kolozsvár.)
Turcsa Mihály (Bécs.)
Tutsek Anna (Budapest.)
Vadnai Károly (Budapest.)
Vajna Károly (Szeged.)
Vajváné Stock Leopoldin (Szeged.)
Dr. Vámbéri Armin (Budapest.)
Vásárhelyi Botdzsár (Deés.)
† **Weszely Károly** (Borbánd.)
Vikár Béla (Budapest.)
† **Voith Antal** (Bécs.)
Voith Miklós (Szamosújvár.)
Dr. Wislocki Henrik (Budapest.)
Dr. Wislockiné Dörfler E. Anna (Bpest.)

Dr. Ábrahám Adeodát.

Dr. Danczkai, Pattantyus Ábrahám Adeodát.

 Arminczöt éve immár, hogy dr. Ábrahám nagy szelleme lerázta porhüvelyét, de azért még sokan ráismernek erre a képre s hálás szívvel fogják mondogatni igen sokan: Te adtál vissza az életnek, családomnak, testvéreimnek . . .

Felújul a hálás emlékek egész sorozata e kép látásakor mindazoknál, a kik e nagynevű, mély tudományú és szerencsés kezű orvost valaha igénybe vették.

Élettörténete rövid, munkásságának, orvosi sikereinek eredménye legio.

Itt született Szamosújvárt. A mi fiunk volt! Vér a mi vérünkéből, eltelve a fajszeretet kiapadhatatlan melegével.

Ábrahám Adeodát fia volt néhai Ábrahám Mártonnak, Szamosújvár sz. kir. város rendőrkapitányának. A 12 gyermek között a második; tehetségben, tudásban az első ezerek között.

Gymnasiumi tanulmányát Kolozsvárt elvégezvén, Bécsbe ment orvostanhallgatónak, a hol a nagynevű Balassával együtt tanult s a kivel mindvégig intim barátságban állott. Utóbb, mint diplomás orvos Brünbe ment, s megszerezvén az akkoron még igen ritka operatőri diplomát is,

1848-ban haza került s Kolozsvárt az ekkor virágzó chirurgiai fakultáson nyert alkalmazást.

Brünből egész családdal került haza. Ez volt az ő fátuma. Ott ismerkedett meg Urbán osztrák tábornok nővérével, a ki három serdült leánynyal özvegyen maradt. Ezt a nőt vette el feleségül és meglepetésül hozta el családjához.

És mégis ennek az első asszonynak köszönhette életbenmaradását.

Ennek nagy historiája van. Ábrahám dr. életéből ezt az egyet emeljük ki most, a mi aztán sok mindent megmagyaráz . . .

Jöttek a nagy idők. A 48-iki események Ábrahámot is az igaz ügy szolgálatába hívták. Bem apó táborába került s mint törzsorvos mindenütt ott volt, a hol Bem tábornok kereste és osztotta a halált.

Hány „csonka hős“ tudott még mesélni arról az önfeláldozásról, a mit Ábrahám az erdélyi honvédek küzdelmeiben tanusított! . . .

A segesvári csatában Bemnek egyik ujjá egy gyutacs által veszedelmesen megsérült. Vérmérgezés állott be. És Ábrahám dr. levágta az ujját — mint a sírjánál szóló érsemlyéni pap 25 évvel később mondta — melylyel Bem apó mutatni szokta „előre magyar, ha haza kell!“ — Így mentette meg a hős életét.

Aztán jöttek a győtrelem napjai: Világos, Arad, az Újépület, Kolozsvár . . .

Ennek az utolsóknak is megvolt a maga Haynauja: Urbán tábornokban . . .

A szabadságharc kezdetén Ábrahámnak neje leányai-val vissza ment Brünbe. Megszakadt az összeköttetés férj és feleség között.

A harc végén Kolozsvárt is megnyíltak a börtönök, hogy helyet adjanak az elfogottak százainak. Ide kerül dr. Ábrahám is. Urbán pedig naponta ülte orgiáit, mint az élet és halál ura . . .

Egy reggelen egy őrnagy jelenik meg a doktor börtönében s nagy tisztelettel kéri, hogy kövesse őt a parancsnokló tábornokhoz. Napi renden volt a társak hívása, csak e tisztességadás volt szokatlan.

Ábrahám halálra szántan ment útjára.

Urbán magánlakásába vezetik, a hol nagy ámulatára a generális tárt karokkal fogadja. . . .

Ekkor tudja meg a doktor, hogy az ő felesége ennek az Urbánnak nővére, s a ki időközben irt bátyjának és szerető gondosságába ajánlotta a volt honvéd törzsorvost . . .

Nem reprodukáljuk azt, a mit erre a meglepő hírre gondolt a doktor, még azt is rábizzuk az olvasóra, hogy találják ki, mit mondott ez a férfiú akkor a sógornak, a kiben még feleségét is úgy meggyűlölte, hogy nemsokára aztán elvált tőle.

A sógorság azonban használt: életben maradt, sőt visszakapta tanszékét is.

Aztán gyógyított, többet tett 24 éven át: csodákat művelt . . .

Később ismét megnősült. Ebből a házasságából egy derék fia maradt: Béla, a ki most cs. és kir. ezredorvos Mármaros-Szigeten s a ki örökölte atyjának minden jó és nemes tulajdonait.

* * *

Az 1864. év augusztus 14-e gyászba borította a családot s ezerek szeméből égető könnyeket sajtolt ki. Dr. Ábrahámot fatuma pihenőre kényszerítette.

Ott nyugszik az érsemlyéni temetőben s sírja felett áldó szívvel örködik a hálás kegyelet.

Mártonfy Márton.

Új-év.

(1900).

— Dzádurián. —

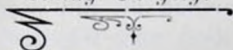

Légy üdvözölve új-év reggele,
Ha szerencsés napot hozol nekünk;
Hozz örömet, hozzád vigasztalást,
Hisz mi olyan rég óta szenvedünk! . . .

*Jöjjön veled, ki napként fölragyogsz,
Minden jónak győzelmes korszaka,
Hogy tűnjék el mindaz, a mi gonosz
S uralkodjék az Igazság szava.*

*Ha bár vendégül kell tekinteniünk,
Ki a mint jössz, úgy el is távozol,
Légy üdvözölt te, kedves vendégünk,
Ha számunkra kibékülést hozol!...*

Simay Gergely.

A török-örmény határszélen.

— Uti jegyzetek. —

Tiflis. — Ákhálczik. — Ciorklis.

vasútvonat reggeli hét óraker robog be velünk a tiflisi pályaudvarba, a melyből csodálatos képet tár szemünk elé maga a város. Könnyű chaeton gyors vágatással visz az augusztusi nap derűs fényében ragyogó utczákon keresztül a London-szálló felé, a hol kipihenhetjük a hosszas utazásnak fáradalmait.

Az évek ebben a szakában a város előkelőségei, a katonai és polgári hatóságok kedvencz nyaraló-helyeikre, Borzsomba, Abbas-Thumánba és Khodzsoriba menekülnek. A bazáron kívül meglehetősen csend uralkodik Tiflisben. Minden multság a német gyarmat városrészében összpontosul, a hol csak úgy hemzsegnek a zenés kávéházak. Itt van a két örmény és orosz-klub is. Minden este meglátogatják ezeket a kereskedők, bankárok és katonatisztek s itt töltik az éj nagy részét kártya, lakoma és olvasás közben.

Hetenkint egyszer, kedden családotúl gyűlnek az örmény klubba annak tagjai. A klub kertjének árnyas fái alatt elegans fiatal asszonyok és leányok sétálgatnak, az egyik a legutolsó párisi divat szerint öltözve, a másik festői nemzeti öltönyben. Vándorló zenekarok hangoztatják a fák között a régi ázsiai darabokat, a melyeknek egyhangú dallamát hamar megszokja a hallgató.

Egy kioszkban, a kert közepén orosz zenekar játszik. Kedvencz örmény zenedarabokat hallhatunk, a „Bayati“-t, a „Rapsodie armenienne“-t, közben egy-egy bús örmény dalt, a melyek híven visszatükrözik az örménység lelki állapotát.

Mindenkor kellemesen fogok visszaemlékezni azokra az estékre, melyeket ebben a klubban töltöttem az örmény nemzet elite-jéhez tartozó egyének társaságában. Éjfél táján asztalhoz ül a társaság. Fehér nyakkendős, frakkos pinczerek kitünő vacsorát szolgálnak fel; aztán könnyű kis kocsik lakásaikra szállítják a látogatókat. Az utczák petroleum-lámpákkal jól meg vannak világítva; a rendőrségi szolgálat kitünő; rég elmúltak azok az idők, a midőn esti tíz óra után már veszedelmes volt a járás-kelés Tiflis utczáin.

Egy szép vasárnapon meglátogattam a Musteid-parkot, a tiflisziek város-erdejét és a botanikus kertet. Egy orosz kocsis által ügyesen hajtott két tüzes paripa hosszú házsorok közt, melyek a lóvasút kocsijainak fülsiketítő csöngetését visszhangozták, hamarosan kivitt a Museid-parkba. Igen szép ez a sétahely, tele van árnyas fákkal, melyek közé eleven életet varázsol a sok lovagló és a gyönyörű orosz fogatok nagy száma. A botanikus kert a Kura folyónak jobb partján van, a Naraclea-erőd mögött. Egyike Tiflis ama pontjainak, a melyekről a legszebb kilátás nyílik magára a városra és a környékére. Derült időben még a Kazbek hegyormaig is elhatol a tekintetünk. A kert gondos ápolásban részesül, növénygyűjteménye felette érdekes képét nyújtja a kaukazusi florának.

Másnap kirándulást tettem Ákháltzikba. Reggeli nyolcz órakor, pompás szép időben hagyta el vonatunk a pályaházat. Gori állomáson fiatal gyermekek erdei eperrel telt kis kosarakat kínálnak az utasoknak. Jobbra a festői Gori-helység látható ősrégi erődjével s barlangjával, a melyhez különböző legendák fűződnek.

Mikhailovo állomáson bucsút veszünk a vasúttól. A Kura mentén tovanyuló úton halad tova kocsink a folyónak a forrása felé, melyet a törökök költői nyelvükön „a gyöngyök folyója“-nak neveznek. Gyönyörű tölgyerdők és fenyvesek borítják a hegyeket, melyeken élénk gazdasági tevékenység jelei észlelhetők. Borzsomon, a tiflisi vagyonos családok kedvencz üdülőhelyén túl megszűnnek az erdő-

ségek, de azért nem kevésbé festői a vidék. A kopár hegyek oldalain minduntalan fel-felbukkan egy-egy várom avagy düledező templom, tanújele azoknak a harczoknak és belső villongásoknak, melyek századokon át ránehezdedtek ezekre a vidékekre.

A lakosság jellege egészen megváltozik, a mint Ákhálczikhoz és a török határhoz közeledünk. Az úton török népség jő és megy. Az örmény nők is elfátyolozva járnak, csakúgy mint a törökök. Sok zsidó látható közelében a városnak, a hova délelőtti tizenegy órakor érkezünk meg. Azt állítják, hogy a Jeruzsálemből való szerteosztás ideje óta laknak Ákhálczikban, a hajdani Ak-Kissarban, a mely manapján fontos stratégiai pontja a határszélnek. Az örmény lakosság túlnyomó része Erzerumból költözött ide.

Az ákhálcziki zsidók csaknem kivétel nélkül szökék vagy vörösek. A nők között alig látható egy-egy csinosabb arc. Rémségesen idegenkednek a fotografáló géptől, hiába-való minden rábeszélés, csak lopva fényképezhattunk le egy pár tipikusabb alakot.

Házaik — kevés kivétellel — tisztaságra és csinoságra nézve meg sem közelítik az örmények lakásait. A szobák igen alacsonyok s piszkos szőnyegekkel vannak borítva és párnákkal, melyekben csakúgy hemzseg a sok féreg. Alig pár pillanatig ültem egy ily párnán s száz meg száz bolha szökdelt a kezeimre, sőt a fényképeimre is.

Az örmény városrész meglátogatásának szenteltem az egész délutánt. Feladatom itt jóval könnyebb volt. Egész gyűjteményét állíthattam össze a szép fényképi felvételeknek.

Alig képzelhetni elegansabb valamit az ákhálcziki örmény hölgyek viseleténél. A felhasznált szövetek szépsége, az öltözetek bájos egyszerűsége, az ékszerek gazdagsága és jó izlése, mindez harmonicus egységbe olvad össze, a melyből figyelemre méltóan válik ki ezeknek a nőknek igazán typicus alakja. Különösen az ünnepi hajviseletük, arany pénzekből összeállított diademmel, melyből a halántékok fölött a mellre finom gyöngyökből álló s régi aranyérmekben végződő függők csüngenek le, a lehető — legcsinosabb.

Ez ékszerek között, a melyeket tüzetes megvizsgálás céljából készségesen rendelkezésemre bocsátottak, talál-

tam egy gyönyörű kivitelű, archaicus stylben készült aranylánczot is. Egymás fölé helvezett, halpikkelyek alakjában összeállított függőkből állott. Az ákhálcziki örmény hölgyek nagyon sokra tartják a maguk szép nemzeti viseletét s féltékeny gonddal őrzik annak titkait. Idegeneknek felette

Ákhálcziki örmény asszony.

nehéz hozzájutni a szövetekhez, melyeket ott helyt gyártanak, vagy az ékszerekhez, melyek megrendelésre készülnek s a kereskedésben ritkán találhatók.

Másnap rövid látogatást tettem a szomszédos Ciorklis helységben, melynek lakóssága részben örményekből, rész-

ben törökökből áll. A törököknek szép moseájuk van, a mely ott időzésünk idejében tata-rozás alatt állott. A helység lépcsőzetesen épült, zöld lomboknak közepette, s igen vonzó benyomást tesz a szemlélőre. — Ciorklis kedvelt kirándulási helye Ákhálczik lakosságának.

M. A.

Klára nővérem emlékkönyvébe.

*Korán megismerted, hogy mi a szenvedés,
Lelked bánatára nincs gyógyír, enyhülés.
Álomnak hiszed csak, már a boldogságot,
Reményed zöld ága tüskék közé jutott.
Ábrándok szövése nem ingerel többé,
Halni vágyol mindig, pihenni örökké.
Oh ne légy oly csüggedt, az égből jön vigassz:
Zord telet felváltja a kedves szép tavassz!*

Gyergyó-Szent-Miklós, 1899. december 1.

Kzilca Róza.

Eznik püspök V. századbeli örmény író.

E nevezetes örmény író szent Száhág (Izsák) és Meszrob tanítványainak egyike volt. Nagy műveltségéről tanuskodik az a körülmény is, hogy jártas volt anyanyelvén, az örmény nyelven kívül a görög, perzsa és szir nyelvekben is. Szent Száhág öt József tanulótársával együtt Edessába küldte, hogy az ottani szir könyveket örmény betűkkel átírva lemásolják. Bizánczba is elmentek onnan és elkezdtek fordítani. Örményországba tértek ezután és Dáron tartomány Ádsisád városában ott találták meste-

reiket, kiknek Eznik az efezusi zsinat (431) határozatait és a szentírásnak „igaz és biztos” (szédujk jev hásztdun) példányait átadta és szent Száhág, Eznik közreműködésével a már sirusból lefordított szentírást újból lefordítja görögből. (433. Kr. u.). Számunkra az örmény szentírásnak e görögből fordított klasszikus fordítása maradt fenn; de fenmaradt a szírből fordított örmény szentírásnak egy töredéke is, melynek eredetije az ecsmiádzini örmény kolostor könyvtárának kéziratai között található. E kéziratból egyes részleteket Cháláthiáncz Gergely, a moszkvai Lázárfele akadémia örmény nyelv és irodalom tanára adott ki, ki e művéből engem is megtisztelt egy példánnyal.

Mint Pákreánt püspöke jelen volt József gáthoghigoszszal az ásdísádi gyűlésen is, mint Eghise és Phárbi Lázár tanusítják.

Fordításain kívül van Ezniknek egy kiváló önálló műve is: Egh dz ágh ánto c z h — „A téves tanítások czáfolata.” Perzsia ekkortájt mindenképen vissza akarta hódítani alattvalóit, az örményeket, a perzsa vallásra, részben sikeresen, mert a főurak közt is akadtak egyesek, kik e befolyásnak engedtek. Másrészt a görög tudományosság is kezdett tért foglalni az örmények között s a keresztény iratok mellett a régi pogány eszmék is elterjedtek. Ezek ellen irta Eznik művét, czáfolván a pogányok, perzsák, görög bölcsek és Margion téves tanításait. Míg ekképen műve becses adatokat szolgáltat, főleg a régi perzsa vallásra vonatkozólag, másrészt a gondolkodás meggyőző ereje, hitének belsősege, kifejezéseinek bája a világirodalom egyik legjelesebb írójává teszi a bölcs örmény püspököt. Tudományos és alapos író, a bölcsesség igaz mestere. Erős kritikája előtt porrá zúzva omlik darabokra oroaster, s a pogány bölcsek szofizmája, hogy tért engedjen a kereszténység magasztos elveinek.

Dr. Patrubány Lukács.

Gloria.

(1899. december 25.)

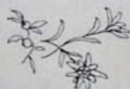

Ki alkotád a nagy mindenséget:
 Örök Isten, imádunk ma téged!
 Mert a mire, bölcsőtől a sirig,
 Az ember-szív folyton-folyva vágyik:
 A szeretet Te szent szülöttedben
 Hozzánk jött el, im, megtestesülten!

S melyet eddig sötétség tölte be :
Égi láng gyúl az ember szívébe !
Sötétségnek árnyai messzeszállnak,
S irgalom s könyör benn' helyt találnak !
S kire ragyog szeretet sugára :
Liljom tisztaságot ölt magára !

S járuljon, oh, Krisztus bölcsőjéhez,
Kinek szive fájdalomtól vérez !
Vigaszt nyújt az isteni szeretet,
S meggyógyítja a sajtó sziveket !
— S nagy Isten ! mi hálát adunk néked,
S zengi ajkunk a Te dicsőséged !

Józsa János.

SZAMOSÚJVÁR VÁROS

MONOGRAFIÁJA

Irta: Szongott Kristóf.

(Tizenötödik folytatás.)

1731. évben a főbíró fizetése 100 frt és 100 frtot kapnak az összes tanácsnokok, hogy azt a munka arányában osszák fel maguk közt. (Örm. prot. II. köt. 6. l.).

1732. évben Altorjai a magyar jegyző; évi fizetése „65 frt, 32 mérsze (véka) buza, 9 szekér fa, 4 kupa zsir, 1 mázsa só, 6 koncz papír, 3 lat spanyolviasz, 1 font gales (a tintakészítéshez): tartozik hiven szolgálni.“ (Örm. prot. II. köt. 38. l.).

1735. évben Ilyefalvi György a magyar „notarius.“ Ez írásos szerződésében, mit önmaga állított ki, ezeket mondja: „Obligálok magamat notariusi hivatalomban való szolgálatra. Esztendeig fizetés mellett kész pénz 140, trit. met. 60 (60 véka buza), currus ligni 16 (16 szekér fa) és 3 átalag ser, én is tartozom fideliter az megirt T. Tanácsot és Várost szolgálni“. 1763. márcz. 28-án halt meg Szebenben; a város dolgában járt ott. (Örm. prot. II. köt. 156. l.).

1742. évben a főbíró (Dániel Tódor) fizetése 300 német frt, 40 veder bor, egy kalangya széna, adót és taksát nem fizet, malomvámot sem ad. (Örm. prot. II. köt. 283 l.).

1740-ben két adószedőnk van; ezek fizetés nélkül teljesítenek szolgálatot. (Örm. prot. II. köt. 252 l.).

1755-ben válaszszuk az első strázsamestert (Dregán János). Kötelessége szállást csinálni és „lovat kirendelni“ (khághkhéczhi chérgelu khághkhi pánov — gárkhov). A strázsák vigyáznak arra, hogy a városon verekedés, lopás, paráznság . . . ne történjen. Ha a strázsa a látotakat föl nem jelenti, első ízben veszteli fizetését, második ízben negyven lapátot kap és harmad ízben kiüzetik a városból. Egy város-szolgának fizetése évenként 40 frt és egy pár csizma. (Örm. prot. II. köt. 454 l.).

1766. évben következő fizetést kapott a tisztikar és a szolgaszemélyzet: főbíró 1 50 Rh. frt, egy tanácsos 33¹⁾ frt (11 tanácsos összesen 363 frtot) kapott, királyi pénztáros (regius perceptor) 60 frt, jegyző (notarius, „cum sit extraneus“) 100 frt, vásárbíró (judex fori) 25 frt, sebész (chirurgus) 20 frt, három éjjeli őr (nocturnus vigil, strázsa à 15 frt) 45 frt, három város-szolga (famulus, à 30 frt) 90 frt, a pénztáros kapott még „ad computos generales“ 24 frtot, börtönfelügyelő (carcerarius, strázsamester) 16 frt 40 kr., hóhér (carnifex) 24 frt. Ezt a kiadást (917 frt 40 kr.) a városi pénztár (= majorsági pénztár, cassa alodialis) fizette.

¹⁾ Itt talán azt kérdi a szíves olvasó: „Hogy tudtak ennyiből megélni? Felelet helyett egy adomát mondok el. II. József megszólít egy magyar tisztviselőt: — Was bist du? — Stublsvernouth. A válaszból észreveszi az uralkodó, hogy megszólított nem tud németül, azért latinul kérdi: — Quid tu es? — Assessor sum Sacratissima Majestas. — Quantum tibi salarium? — Nonaginta floreni. — Ergo tu debes furari? A könyv, hol ezt az adomát olvastam, a székülő bíró felelete helyett a következő német idézetet közli: „Ämter, wobei jene darben, die sie verwalten, sind Diebsanstalten“. Mivel tisztviselőink szükségét nem látták, tanácsunk (magistratus) sem volt „Diebsanstalt“. Példás becsületességű tisztviselőink közül soha egyetlen egy sem nyult idegen vagyponhoz; megélték abban az olcsó világban a magukéból. Ezek a senatorok gazdag kereskedők voltak, kik a rangért szolgáltak. Hivatalt vállaltak, hogy

1787. decz. 11-én gróf Teleki Ádám Belső-Szolnok-megye főispánja, mint biztos, báró Kemény Sámuel, Alsó László alispán és Balogh György törvényszéki elnök (ord. judlium supr. = ord. judex nobilium supr.) társaságában megjelent tanácsstermünkben és miután a város jövedelméről és kiadásáról készített kimutatást felolvastatta, a fizetéseket következőképpen állapították meg: Id. Jakabffy Kristóf főbíró 400 frt, Dániel Miklós kapitány 250 frt, ifj. Jakabffy Kristóf tanácsos 200, Karátsonyi Bogdán tanácsos 200 frt, Balta Márton tanácsos 200 frt, Rätz Joachim tanácsos 200 frt, ifj. Novák Jakab tanácsos 200 frt, Gorove Kristóf¹⁾ tanácsos 200 frt, Berkai Emánuel jegyző 400 frt, Kovrig Tódor aljegyző 200 frt, Kovrig Márton irnok (íródeák, cancellista) 100 frt, Placsintár Emanuel accessista 60 frt, Balta Gergely majorsági pénztáros²⁾ 200 frt, Novák Tódor számvevő (rationum exactor) 50 frt, Novák Bogdán árva felügyelő (curator orphanorum) 60 frt, Karátsony Gratián főszónok 80 frt, Klein Theophil János főorvos (physicus) 150 frt, Soprony Pál sebész (chirurgus) 20 frt, bába (kit a város nevez ki) 50 frt, hat éjjeli őr (à 60 frt) 420 frt, négy város-szolga („hajdones“ à 66:40) 266 frt 40 kr., kéményseprő 30 frt, órás 16 frt 40 kr.

1793. évben: főbíró 300 frt, tizenkét tanácsos à 100 frt, jegyző 300 frt, ügyvéd 300 frt, levéltárnok (Santos Mihály, magyar) 100 frt, főorvos 300 frt, majorsági pénztáros 200 frt, sebész 200 frt, városgazda (oconomus civitatis) 150 frt, egy bába 50 frt, strázsamester (janitor) 80 frt, négy hajdú (város-szolga) à 66:40, nyolcz éjjeli őr à 50 frt, kéményseprő 30 frt, hóhér 10 frt.

szolgálatot tehessenek szeretett szülő-városuknak, melynek kiadásait is akárhányszor a magukéból fedezték!

¹⁾ A hat tanácsos közül a tanács — a maga felelőssége mellett — egyet „regius perceptor“-nak (királyi adótárnok) választ 50 frt fizetéssel.

²⁾ A pénztáros — törvény szerint — évenként négyszer tartozott bemenni Kolozsvárra, hogy számot adjon bevételeiről és kiadásairól. A latin computus szónak jelentése számadás. „Ad computos generales“ tehát a közönséges számadás költségeit (úti-költség) jelenti. (L. a 11. lap utolsó bekezdésének 8. sorát).

1799. évben egy város-szolga (hajdú) évi fizetése 80 frt, ezenkívül egy kabát, egy mellény, két nadrág, négy pár csizma, egy kalap, 6 véka buza, egy köpeny. Ebben az évben hat hajdúja és nyolcz éjjeli öre volt városunknak. Egy éjjeli ör fizetése 60 frt, 4 pár csizma és nyolcz véka buza. (Vár. lev. 1799—8 sz.).

1802-ben a főbíró fizetése 300 frt, egy-egy tanácsnoké 100 frt, a jegyző kapott 400 frtot és 60 frt szálláspénzt; a levéltárnok fizetése 200 frt és szálláspénze 50 frt; az irnok fizetése 125 frt; pénztárnok fizetése 200 frt; iskolafelügyelő 50 frt; ügyvéd 300 frt; városgazda (oeconomus) 150 frt; főorvos (physicus) 400 frt; sebész (chirurg.) 300 frt., Gloria nyug. chirurg. 100 frt, bába 120 frt. Gajzágó Kristóf paptanár 166·40, Gálfi latin isk. tanítónak 150 frt 30 kr., Sil Mánug és Páskul örmény tanítóknak 266·40 adott a város, Peteláczi Katalin apáczának és 6 társának 300 frt. Összes kiadás 7452·30 + 345 = 7797·30. (Vár. lev. 1802—308 sz.).

A plebános fizetése 450 frt, a 6 kápláné 600 frt. A főbíró 300 frt, 12 tanácsnok 1200 frt, levéltárnok (archivarius) 300 frt, főjegyző 400, aljegyző 200 és 50 frt házbér, pénztárnok (alrod. perceptor) 200, iktató (protocolista) 125 és házbér 25 frt, ügyvéd 300 és 50 frt házbér, vicefiscalis 200 frt; a communitas jegyzője 150 és 25 frt házbér, árvák felügyelője 100 frt, számvevő (rectific. comm.) 50; városgazda 200 és 40 házbér, főorvos 600, orvos 300; más orvos 400; első deák professor 250, második prof. 250, Benai Simon 200 + 20 hb, a két örmény tanító 266·40, a leánytanítók 300 frt; első bába 75, második 50, harmadik 50 frt, strázsamester 200 frt, a 4 város-szolga 320, 11 éjjeli strážsa 660. (Vár. lev. 1815—1752 sz.).

1824-ben: A clerusnak 900 frt; a kandiai gör. kath. plebánosnak 60 frt, az ord. notariusnak 300 frt, archivariusnak 200, vicenotarius 150, protocolista 100, scriba 100, communitatis notarius 100, ordin. fiscalis 200, vicefiscalis 120, fiscalis in comitatu Doboka 20, agens aulicus 150, ord. orator 80, vice-orator 40, alrod. perceptor 200, orphanorum inspector 100, regius perceptor 100, rectificator 40, collector pecuniae contributivialis 100, oeco-

nomus 125, physicus ordinarius 350, chyrurgus 200, medicus 200, obstetrix 1-a 40, 2-a 30, tertia 30 frt. Syntaxeos et grammatices professor 130; principiorum prof. 130; secundae norm. classis prof. 120, 1-mae normalium classis prof. 110, binis professoribus armenarum scholarum 220, monialibus 250. (Vár. lev. 1824—280 sz.).

1835-ben Novák Márton főbiró 400 frt fizetést kap.

1861. május 29-én alkotmányos tisztújítás. Simay Gergely: a polgármester, kinek fizetése 700 frt, főbiró 600 frt, tanácsos 500 frt, főkapitány 500, alkapitány 300 frt, főjegyző 600, aljegyző 400, pénztáros 400, ellenőr 300, árva felügyelő 300, levéltárnok 300, főügyész 400, iktató 300, városgazda 300, főorvos 500, másodorvos 350 frt, sebész 350 frt. (Vár. lev. jegyzőkönyv.¹⁾)

A városi előljáróság, a segéd- és kezelő személyzet javadalmazása 1899-ben:

A polgármester fizetése	1200 frt,	szállás-illetménye	400 frt
Közigazg. tanácsnok fiz.	1000	"	250 "
Gazdasági	"	"	250 "
Főjegyző	"	"	250 "
Aljegyző (árvaszéki jegyző is)	600	"	200 "
Ügyész	"	"	200 "
Pénztárnok	"	"	240 "
Számvevő (adókezelő is)	800	"	240 "
Ellenőr (közgyám is)	"	"	700 "
Levéltárnok (iktató is)	600	"	200 "
Rendőr-főkapitány	"	"	1000 "
Községi biró	"	"	120 "
Alkapitány	"	"	600 "
Rendőrbiztos	"	"	500 "
Községi bírósági végrehajtó	60	"	"
Gazd. felügy. (városgazda)	500	"	150 "
Főorvos	"	"	700 "
Másod-orvos	"	"	600 "

¹⁾ 1800-ig a skatulyákban csak az akták vannak; 1800-tól 1827 végeig ott vannak a jegyzőkönyvek is, melyek magyarul vannak vezetve 1828-ban Jakabffy János főjegyző úgy vezeti a jegyzőkönyveket — melyek ott vannak az aktákkal együtt — mint most szokás: balról a tárgy és az ív jobboldalán a határozat.

Seb-orvos	„	500	„	„	150	„
Állatorvos	„	500	„	és lakás természetben		
Főbába	„	120	„	„	40	„
Albába	„	80	„	„	30	„
Három írnok, egyenként		450	„	„	120	„
Kórházi gondnok	„	240	„			

(Városi szabályrendelet 1 §. Szám⁶⁶⁻¹⁸⁹⁶/_{1827.})

3. Fejezet. Adószedő, pénztáros, városgazda, levéltárnok, alügyész, iktató és aljegyző.

Az adószedői hivatalt 1740-ben szervezi a város. Placsintár Gergely (Kirkosáh Plecsintár) az első adó- és taksaszedő¹⁾ (dálíkh u táksá-kháhogh). Fizetése 100 frt. Tartozik elvinni ő maga a begyűlt pénzt — a város költségén Szebenbe. (Örm. prot. II. köt. 254 l.).

Ötvenhét évig a főbíró teljesítette a pénztárnoki teendőket is: ez vette be a város jövedelmét és vezetett „defter“-t a kiadásokról. Kisebb összegeket más tisztviselők is kezeltek. 1758. ján. 19-én válaszszaak meg Karátsonyi Bogdánt, „ki notarius volt, generalis perceptor“-nak. Ezentúl ez „vette be a város jövedelmét és ez adott ki a bíró assignatiójára.“ (Örm. prot. II. köt. 491 l.).

1742-ben válaszszaak az első városgazdát: ez Márkuleá Minász (Márkovics Mihály); fizetése 200 frt, adót és taksát nem fizet. Ez rendeli ki a „forspont-lovakat is. (Örm. prot. I. köt. 285 l.). 1800-ban Molnár Lukács a városgazda; évi fizetése 150 frt, két boglya-széna, 12 szekér-fa. Ha kimegy a jóságokra és azon nap vissza is jön, — nem kap napi díjt; de ha nem jöhet vissza, naponként 30 kr. díjt kap. (Vár. lev. 1800—184 sz.).

1799-ben Kovrig Márton a levéltárnok; fizetése 250 frt. Előde (Santos Mihály), ki első levéltárnokunk volt) csak 100 frt fizetést kapott 1793-ban. (Vár. lev. 1799—25 sz.)

¹⁾ Ennek neve latinul egyszerűen csak „perceptor.“ De később felállítják a városi pénztárnokságot: a pénztárnok előbb „generalis perceptor“, majd „alldialis perceptor.“ Ezekből különbözik a királyi adószedő, ki „regius perceptor“ név alatt volt ismeretes.

1799-ben válaszszaak az első alügyészt (vicefiscalis) és iktatót (protocolista). Az alügyész fizetése 100 frt és szabad szállás, az iktató ellenben csak 100 frtot kapott. (Vár. lev. 1799—21 és 50 sz.).

Az aljegyzői állást 1811-ben rendszeresítik. (Vár. lev. 1817—1519 sz.).

4. Fejezet. Lettár, városi fogház. A tisztikar hatósága.

A tanácskozó teremben: „egy crucifix, a mostani uralkodók képei, Páriz-Pápai . . . A cancellárián: a falon aggatva egy exemplar a kenyérsütők mértéke iránt, más a dominium és városbeli arendatorok angarialiter leendő beadministrálásáról való jedzés; más a menstrualis, angarialis, semestralis, annualis relatiok iránt; más a postalis taxákról“ . . . (Vár. lev. 1799—1452 sz.).

A városi tisztikar hatósága alá tartozott 1. a Kandia, 2. a „Majorok-köze“ és 3. a csigánysor is. Mikor a communitás két évenként a városi tisztviselőket megválasztotta, ugyanakkor választották meg a Kandia bíróját, kisbíróját és jegyzőjét; a „Major-köz“ bíróját, kisbíróját és jegyzőjét és végre a cigány „compániá“-nak vajdáját és kisvajdáját. (Vár. lev. 1800—20 sz.).

A városi fogház két tengelylyel ellátott, mozgatható könnyű épület volt; azon utcában helyezték el, hol a főbiró lakott. Az átutazó és rendetlenkedő egyéneket, vagy a helybeli szolgaszemélyzet vétkes, de csak rövid időre elítélt tagjait zárták ide. Hajdúk (város-szolgák) örködtek felettök. Később a főbiró szolgálatára rendelt hajdúk állandó tartozkodási helye. Az utolsó fogház az ötvenes években az alsó-temető mögé került. Faköpenyeg gyanánt használták. — Szilágyi Mihály Belső-Szolnokvármegye „assessor“-ának, városunk főbirájához 1782-ben intézett levelében ezt olvasom: „Van a szamosujvári privilegiált örmény városban, a mostani ordinarius érdemes biró ur Tktetes nemzetes Simai Tódor ur háza előtt, a középutczában levő fogházban, vagyis a nemes város kalicz-kájában egy ember“

5. Fejezet. *Kivonat a város jelenleg is érvényes szabályrendeletéből.*

2. §. A képviselő-testületi tagok száma, a város jelenlegi népességéhez képest, 27 választott és 27 legtöbb adót fizető tagra emeltetik fel.

8. §. A városi előljáróság, a segéd- és kezelő-, valamint a szolgál- és szegődményes személyzet létszáma.

9. §. A tisztviselők közül az előljáróság tagjai: a polgármester, rendőrkapitány, közigazgatási tanácsnok, (ki egyszersmind árvaszéki ülnök is), a gazdasági tanácsnok, (ki szintén árvaszéki ülnök), főjegyző, aljegyző (ki árvaszéki jegyző is), ügyész, pénztárnok, számvevő (egyszersmind adókezelő), ellenőr (egyszersmind közgyám), levéltárnok (egyszersmind iktató), főorvos. Ezekon kívül a többiek, n. m.: alkaptány, rendőrbiztos (egyszersmind községbírói végrehajtó), másodorvos, seb-orvos, gazdasági felügyelő (városgazda) főbába, albába a segéd-személyzet képezik.

10. §. A mérnök és erdész a szegődményesek sorába vétettek fel.

11. §. A kórházigondnok nem tartozik a segéd- és kezelő-személyzet sorába.

12. §. A szegődményes és szolgál-személyzet létszáma a szegődményes mérnök és erdész felvétele által kiegészítettik.

21. §. A szolgál-személyzet tagjait és a szegődményeseket, — a mérnök és erdész kivételével, mert ezek a képviselő-testület által vétetnek fel — a polgármester fogadja fel és bocsátja el.

22. §. Az előljáróság összes tagjai — a rendőrkapitány kivételével — valamint a segéd- és kezelő-személyzet tagjai is, a képviselő-testület által — a törvényben előirt módon — választatnak. (1887. nov. 30-án jóváhagyott városi szabályrendeletből).

2. §. A hivatalos órák, minden tisztviselőre a köznapok délelőtti 9 órájától 12 óráig és délután 3 órájától 5 óráig terjednek; a pénztárnok, ellenőr, számvevő és iktatóra nézve a vasárnapok délelőtti 9 órájától 11 óráig

is. Sürgős esetekben joga van a polgármesternek a tisztviselőket hivatalos teendők végzésére ezen órákon kívül is felhasználni és utasítani. (1891. nov. 20-án jóváhagyott városi szabályrendeletből).

6. Fejezet. *Napidíjak.*

Napidíjakra nézve a városok Erdélyben öt osztályba voltak sorozva.

I. osztály: Kolozsvár; a főbíró kapott naponként egy frtot; senator, perceptor és notarius 50 krt.

II. osztály: Maros-Vásárhely, Nagy-Enyed, Torda, Deés; a főbíró kapott 50 krt és a többi 36 krt.

III. osztály: Szamosújvár, Erzsébetváros; a főbíró kapott 50 krt, a többi 30 krt.

IV. osztály: Gyulafehérvár, Vizakna, Abrudbánya, Kézdivásárhely, Szászrégen, ilah; a főbíró kapott 30 krt, a többi 24 krt.

V. osztály: Udvarhely, Csik-Szereda, Bereczk, Ilyefalva, Sepsí-Szt-György, Déva, Hunyad, Hátszeg, Kolozs, Szék, Deés-Akna; főbíró 24 krt, a többi 17 krt. (Kormányiszéki rendelet. Vár. lev. 1801—623 sz.)

VIII Cikkely.

A választott közönség (esküdt közönség, *communitas*).

1. Fejezet. *Vegyes gyűlés.*

A „*communitas*“ régen száz tagból állott; tagjai „*centum pater*“ „*centum vir*“ nevet viseltek (szutá-i ághácshá, vagy szutás, a román *sutè*: száz szóból alakítva: a száz tagból alakult hivatalos testületnek egyedje). Később a *communitást* 42 tagból alkották, kik habár „*quadraginta-duovir*“-ek, mégis — a legújabb időkig — a régi nevezeket („*centumpater*“, „*centumvir*“) használják. A *communitas* feje: a fő-orator (főszónok) vagy helyettese: a vice-orator (alszónok). A *communitási* ülésekben az orator elnökölt; a *communitásnak* volt külön jegyzője, ki a jegyzőkönyveket majdnem 1848-ig örményül vezette. Míg a tanács

a közigazgatás, rendőrség, törvénykezés . . . ügyeit intézte el, a communitás csak gazdasági dolgokkal foglalkozott. A vegyes gyűlést („mixta sessio“) a tanács és a communitas alkotta. A vegyes gyűlést is a főbíró vezette és jegyzett a tanács jegyzője. Különösen választások alkalmával ült össze a vegyes gyűlés; de más fontos dolgok elintézésénél is a vegyes gyűlés határozata volt az irányadó. Választóülést december végén tartottak, később ján. 2-án választottak tisztviselőket (kivéven, ha az a nap vasárnapra esett). A plebános és az „örmény clerus jegyzője“ tagja volt a vegyes gyűlésnek 1838-ig; ekkor a tanács úgy értelmezte kiváltságlevelünket, hogy a helybeli örmény papság képviselői állásuknál fogva nem tagjai a vegyes gyűlésnek; de választás útján beléphet abba bármely pap.“ A communitas 42 tagból áll. A senatorok titkos szavazással választatnak; a szótöbbség dönt. Egyenlő szavazat esetén új választás. A szavazatokat a plebános (ki a kerületi jegyzővel jelen van) veszi számba és olvassa fel. A tanács és communitas tagjai eddig mindig katolikusok voltak. A senatori stációkra szándékozók nem tartoznak multhatlanul minden alsóbb hivatalokat elviseelni; de rendszeren olyan, ki esküdt polgár, fő- vagy vice-orator, allod. preceptor vagy orphanorum inspector (szegényházi felügyelő) volt.“ (Vár. lev. 1832—48 sz.).

A rokonság- vagy sógorságra vonatkozólag a főkormányzók ezeket mondja: . . . „Azzal a hozzáadással parancsolni méltóztatván Ő Felseje, hogy mind a Tanácsnak, mind a communitasnak azon tagjait, a kik valakihez 2. atyafiságos vagy 1-ső sógorsági nexusban vannak és a kiket közülök ezen akadály alól dispensáltatni mind szükségesnek, mind méltóknak tartanak, minden okoknak, melyek ide tarthatnak feljelentése mellett ezen kir. Guberniumhoz jelentsék meg. Ezen rendelet alapszik 1807. ápr. 20. 2783 kormányzékí, 669 magist. sz. a. kelt rendeleten: . . . a mult hónap 13-án ide küldött kegyelmes rendelés mellett megengedett, hogy ennek utána ezen kir. Gubernium azon akadályokban is dispensallasson, mely szerint két vérség által egybekapcsolott tagok csak viselhessenek városi szolgálatot, hogy az egyik közülök a

Tanácsban, a másik a választott közönségben szolgáljon, a mi kegyelmeteknek oly rendeléssel adatik tudtokra, hogy az előforduló ilyen történeteket a szükséges dispensatio megnyerése végett a Guberniumnak bejelenteni kötelességüknek ismerjék.“ (Vár. lev. 1830—954 sz.).

2. Fejezet. Az esküdt közönség (communitas) határozataiból.

1. Más nemzethez tartozó törvénybíró ezután többé ne jöjjön tanácsunkba, hogy a mi örmény nemzetiségünk felett mondjon ítéletet, hanem csak akkor, ha azt az egész tanács hívja.

2. A főbírónak — bárki is legyen — ezután évi fizetése: 200 frt, 40 veder bor és egy kalangya széna.¹⁾

3. A főbíró, valamely tanácsbeli vagy városi polgár tudta nélkül — ajándékot senkinek sem adhat. Ha mégis adna, azt tartozik a magáéból a városnak visszatéríteni.

4. A taksák, az adó, a haszonbérek és más városi jövedelmek begyűjtésére rendeltessék ki egy arravaló polgár. (Ez a határozat állítja fel a pénztárnoki állást. Ezen napig [1755. ján. 4] a főbíró gyűjtötte be a város pénzeit és ő is vezetett naplót a kiadásokról).

5. Valamint a városra, úgy „Kandiá“-ra (város-rész) az adót és taksát maga a város vesse ki.

6. Adassék ki bérbe a vas, löpor és só (monopolium).

7. Fűrésztessenek ki a város határai, hogy pontosan tudjuk meg: meddig terjednek határaink (L. a II. cikelyt: 187 l.).

¹⁾ 1720-ig a tisztviselők hazafiságból ingyen szolgáltak; 1721 elején Dániel Tódor úgy nyilatkozott, hogy „lesz bíró, ha 100 frt fizetést adnak.“ Megszavazta a város a száz frtot, de nem Dánielt, hanem Simai Salamont választotta meg főbírónak. Ezután a gazdag főbírák teljesen meg voltak elégedve a rendszeresített 100 frttal, ellenben Dániel Tódor — ki szintén nagyon gazdag ember volt — mindig licitált; a választás elfogadását feltételhez kötötte: „Ha adtok ennyit . . .“ Megtörtént, hogy a 100 frtot, 100 aranyra (= 500 frt) kívánta felemeltetni. Magadták. Ennek a pazarlásnak akarta útját vágni ez a határozat. Czélt érték; de Dániel többé főbírótságot — habár meg volt választva — el nem vállalt. A határozat ezen szavai tehát: „Bárki is legyen“ itt annyit jelentenek: „még ha Dániel Tódor is . . .“

8. Rendszeresítsünk strázsamesteri állást, hogy legyen ki felügyeljen a strázsákra. (Vár. lev. Örm. prot. II. köt. 450 l.).

3. *Fejezet. Érdekes indítványok és kérelem-tárgyak.*

Az új főbíró: I. Placsintár Dávid 1751. ján. 1-én elmondott székfoglaló beszédének főbb pontjai ezek:

1. Mindenekelőtt arra kérem a tanácsnok úrat, a komunitást és a várost, hogy támogassanak engemet nehéz állásomban; cselekedjünk egyértelműleg, mozdítsuk elő a város hasznát, mert a város édes mindnyájunké („ze khágháké ámenunsz e“).

2. Kérem a tanácsnok úrat, hogy — szokás szerint — hetenként legalább kétszer jöjjenek fel a tanácsba, álljanak mellém és abban, miben járatlan lennék, adjanak utasítást, hogy a város fogatkozást ne szenvedjen („or bágászuthiun cshéllá hhághkhin„). Az az úr, kit majd mellém rendelnek, hogy városi ügyben Szebenbe vagy máshová menjünk, jöjjön el velem — szivesen. És ha történetesen akkor, midőn mennem kellene, ne lennék itthon, menjen helyettem a város dolgában az a tanácsnok vagy komunitási tag, ki itthon lesz.

3. A bíróságot csak olyan feltétel alatt fogadhatom el, ha dolgaim elintézése végett, három hónapig a várostól távol maradhatok.

4. Ha számadásomat elkészítem, a város adjon felmentvényt.

5. Birói fizetésem csak annyi legyen, mennyit elődeim kaptak.

6. Állítsunk városgazdai állást, hogy legyen ki igazítsa el az előfogati, elszállásolási és városi egyéb ügyeket.

7. Tegyük minden utcában egy-egy utcza kapitányt (a mostani fizedések).

8. Száz magyar frtos ügyben lehet, de minden csekély dologért nem kell ügyvédet hozatni (a városba). A ki ez ellen cselekedne, fizessen 40 magyar frt büntetést.

9. Kényszerítse a bíró az itt helyben lakó más nemzetiségű mesterembereket arra, hogy a mi fiaink közül is

vegyenek fel inasokat és ezeket díj nélkül tanítsák meg a mesterségekre. A mely mesterember ezen méltányos vára-kozásnak eleget nem tenne, menjen ki a városból. (Vár. lev. Örm. prot. II. köt. 403 l.).

A főbíró kérelmének minden ága készséggel teljesítetett; helyes, a város javát czélzó indítványai pedig egy-től-egyig elfogadtattak.

4. Fejezet. Simay János, a minta főszónok.

Simay János.

A sok kiváló főszónok legkiválóbbját mutatom itt be a szives olvasónak.

Simay János 19 éves korában nősült meg: a jólelkű Bogdánffy Veronikát vette feleségül. Marhakereskedést folytatott, marháit felhajtatta egész Bécsig. A haza, a város, az egyház, az örménység érdekeit mindenkor szívén hordta. 1848-ban egyike volt azon személyes kezéseknek, kik a széplaki hegy felől közeledő Urbán táborába mentek, hogy a várost fenyegető közveszélyt elhárítsák. Élte végén — a hatvanas években, — újra főszónokká választván (alszónok volt Placsin-tár Dávid, a jelen-

legi polgármester), — néhány éven át, egész hivataloskodási ideje alatt ingyen szolgált, egy pár száz forintban rendszeresített évi fizetéséről, a városi közpénztár javára lemondott; a mi az újabb korban csakugyan ritka eset — s a nobile officiumnak valóban nobilis felfogásáról tanúskodik; habár a Kossuth-féle bankjegyek bevonása és

elégetése alkalmával mintegy huszezer váltó-forintnyi károsodást szenvedett. Polgártársai körében mindenkor nagy tekintélynek és népszerűségnek örvendett. Nemcsak szóval, de tettel és áldozattal is mindenkor kész volt előmozdítani a közjó érdekeit!

A város a következő szép bizonyítványt állított ki számára:

„Nemes Simay János főszónok illően folyamodott hozzánk a végett, hogy hivataloskodásáról és arról, hogy mennyiben kívánta városunk és pénztárunk javát előmozdítani, hiteles bizonyítványt adjunk. Mivel minden igazságos kérést teljesíteni, a méltányosság hozza magával: ezennel bizonytságot teszünk arról, hogy nevezett szónok atyánkfia 15 évi hivataloskodása és 8 évi főszónoksága ideje alatt tisztét mindig közmegelegeléssel viselte, városunk boldogításában minden alkalommal lelkesen munkálkodott s semmit sem mulasztott el soha, mi — minden tekintetben — városunk jó karban tartására és pénztárunk gyarapítására tőle úgy is mint lelkesebb polgártól, úgy is mint hivataloskodótól, különösen mint főszónoktól megkívánta-tott. Sőt pénztárunk gyarapítására intézett törekvését azzal is bebizonyította, hogy egy jó darab földet, melyet elődei hivataluk után használtak, a közönségnek és így pénztárunknak visszaadta, mihelyt főszónokká lett. (Vár. lev. 1840—1148. sz.).

Halála napján a krónikás ezeket jegyezte fel róla: „Egy város-anya halt meg; olyan, ki e város fiait gondoskodva szerette és ügyeit fáradsággal és önfeláldozással intézni segítette. Gyakran fölkereste az elnyomott igazság és a szenvedő nyomor.“ Méltán használhatta a krónikás az „önfeláldozás“ szót; mert pl. 1848-ban is önkényt csatlakozott azon önzetlen, városszerető négy polgárhoz, kiket tu szokul küldött a város Urbánhoz: ha csak a legkisebb rendetlenség fordult volna elő, Urbán első sorban a tuszokat lövette volna agyon!

„Gazdagnak, előkelőnek lenni nagy szerencse, ha tehetség és jóság párosulnak a származással. Új, szerzett érdemek szaporítják az ősök öröklött érdemeit.“ Előkelő volt Simay János, de származásával tehetséget és jóságot

párosított. A család öröklött érdemeit, új, szerzett érdemekkel szaporította. Azért emléke most áldott!

5. Fejezet. Két „hűtös polgár.“

Az esküdt közönség (communitás) derék tagjai közül is bemutatok kettőt.

Placsintár Dávid¹⁾ a tanácshoz benyújtott iratában azt mondja, hogy: „Észtendeinek nagy száma miatt — vénségtől is körülvéve, — gyengének, sőt tehetetlennek vallja magát arra, hogy továbbra is szolgálatjára lehessen a nemes városnak: s mint megöregedett nyugalomba vágyik. De mivel a Mindenható oly magzatokkal áldotta meg, kik inkább és többet szolgálhatnak és pótolhatják helyét: azért lemond a hűtös polgárságról. Szolgált a nemes várost 30 esztendeig, a kir. perceptori hivatalt 5 esztendeig egész készséggel vitte, volt allod. perceptor is. Örömmel mondhatja, hogy hasznos tagja volt a nemes városnak. Köszöni ezen tanácsnak és választott közönségének azt a szeretetet és bizalmat, melyet iránta 30 esztendeig mutatott. Engedelmet kér mindnyájoktól, ha — mint gyarló ember — valaha valakit megbántott. Elvál ugyan a Tanácstól és választott közönségtől, de szívvvel, egy tag, akar lenni. Végre arra kéri a tanácsot és választott közönséget, hogy ha nem is érdemeinél fogva, de legalább a felsőbbség kegyelmes rendelkezésinél fogva illő reflexióval legyenek iránta. 30 esztendeig hív érzésű polgára voltam e városnak, ezután is — míg a Mindenható életemnek kedvezni fog — utolsó csepp véremig, az akarok lenni. Ajánlom fiaimat szeretetökbe és jó szivességökbe.“ (Vár. levéltár 1828—70, sz.).

Korbuly Márton, Korbuly Bogdának atyja 1795-ben „communitási tag, 1800-ban városi perceptor, mely hivatalt egy esztendeig dicséretesen folytatta, 1806—1807 viceorator. Továbbá a francia háború alkalmatosságával sok versen, valamint az egész országra, úgy városunkra is subsidium adások vettek ki és azokban, mint tehetős gazda, az első classisban concurrált. Csakugyan a francia

¹⁾ Mostani polgármesterünk egyik rokona volt.

háborúk alatt városunk polgárai önkénytes adakozásra szólíttatván, Korbuly Márton 500 frtot ajánlott. És mint jó keresztény a parochiale templomban a nagyoltáron levő Rosariumi boldogságos Szűz-Mária kerületében, jó széles kiterjedésű 1025 latot nyomó ezüst rámát, körülötte két angyallal, továbbá casulát dalmaticakkal, pluvialéval fekete bársonyból, közepe fehér ezüst anyagból, aranyos paszománttal, nem különben tumbára való fekete bársonyból, körülötte széles arany paszománttal és arany bojtokkal ellátott takarót adott.“ (Vár. lev. 1829—1127. sz.).

6. Fejezet. *Esküminták.*¹⁾

A tisztviselő, midőn hivatalát elfoglalta, esküt tett le. A hányféle a hivatal, annyi az eskümintá. Csak két eskümintát közlök. Előbb adom a főbíró részére rendelt eskümintát, azután azt az esküt, mit a városgazda tett.

1. Én N. N. bíró esküszöm az élő Istenre és az ő szent igazságára — úgy segéljen nekem az Isten: az Atya, Fiú és Szt-Lélek, a Szt-Háromság, a boldogságos Szűz, az Oltáriszentség, minden szentek, a szent-kereszt, — hogy én hiven fogom szolgálni a várost, kárt nem csinállok, hanem hasznót; hív ítéletet mondok mindenkinek. Nem nézek sem rokont, sem testvért, sem sógort, sem barátot, sem gazdagot sem szegényt, sem özvegyet, sem idegent, hanem mindenkivel úgy bánok el, mint az igazság hozza magával. Fáradságot nem fogok kimélni és igykezni fogok, hogy restségem miatt kár ne érje a várost. A tanácsi határozatokat, míg azok ki nem hirdettek, nyilvánosságra nem hozom. Az osztákház iránt hív és készséges leszek; a főkormányzók rendeleteinek engedelmeskedni fogok. Kétszinű nem leszek; ha haragudtam is valakire, bosszút azért rajta nem fogok állani. A tanács tudta nélkül ideoda leveleket nem írok. Isten engem úgy segéljen és adjon nekem lelki üdvösséget!

2. Az egy igaz Isten; az Atya, Fiú és Szent-Lélek, a teljes Szent-Háromság egy bizony örök Isten úgy segéljen nekem, úgy adjon nekem e világon boldogulást, a

¹⁾ A mult században voltak ezek az esküminták használatosak.

más világon pedig lelkennek boldogságot, ha a kezem alá engedett város oeconomiáját igazán, hiven és minden hátramaradás nélkül nem folytatom. Senkinek nem fogok kedvezni, a restancziáriusoktól pénzt nem veszek fel, a magam részére külön semmiféle oeconomiát nem folytatok; a dominiumban levő emberekkel nem szolgáltatom magamat, a zselléreket a tek. inspector úr tudta nélkül egyik helyről a másikra nem küldöm. Úgy adjon boldogulást a Mindenhadó minden ügyemben! Isten engem úgy segítjen!

IX. Czikkely.

Verzereskul püspök.

1. Fejezet. *Gyermek- és tanulókora.*

Clarorum virorum facta moresque
posteris tradere antiquitus usitatum.

Salustius.

„Már rég idő óta követik az emberek azt a rendes eljárást, mely az utókor számára megírja a híres-nevezetes férfiak tetteit, életmódját, jellemét, jó erköleseit“ — mondja a latin remekíró.

Verzereskul¹⁾ a legnagyobb hazai örmény, egyszersmind az ország egyik legjelesebb férfija; ezért jó igyekezetem

¹⁾ Maga a püspök végrendelete alá így írta nevét Verzereskul. Egyetlen fenmaradt képe alatt, mely a város birtokában van, ez az alak fordul elő: Verzellescus. Humánián Vártán lemerbergi örm. kath. érsek (1681—1715), ki őt püspökké szentelte, egyik levelében Verzeresco nevet használ (L. Christophorus Lukács, Historia Armenorum Transsilvaniae, 71 lap). Illés András „Ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum“ című munkájának 64. lapján ez fordul elő: Oxendius Verzirescus. — Fasching Ferencz „Nova Dacia“-jának 25 és 29 lapjára ezt írta: Virzireski. A „Transilvania“ írója: Benkő József, munkája II. kötetetének 560—561 lapjain ezt olvassuk: Verzireski. Még más alakokkal is találkozunk; azonban mindenik közt leghelyesebb az a két alak, melyeket ő maga használt (Verzereskul vagy Verzár.) Örményül így írta nevét *Oxulzianhu d'nduar l'ing* (Oxendius

— a kezemhez jutott hiteles levéltári adatok felhasználása mellett — kimerítő élet- és jellemrajzot akar adni legnagyobb emberünkről, kinek ércszobra nemsokára városunk főterét fogja díszíteni. Különben „et voluisse sat est.“

Verzereskul Oxendius a volt Moldva-Oláhország (a mostani Romania) Botusán¹⁾ nevű helyiségében született. Atyját Lukácsnak²⁾ hívták. 1670. évben³⁾ ment Rómába — tanulni. Tizennégy évet töltött az „Örökváros“-ban. 1684-ben a Szent-Szék Verzereskul Oxendius: az örmény szerzetes-róm. kath. papot Erdélybe küldi, hogy itt nemegyesült nemzetfeleit a róm. kath. egyház kebelébe térítse. Mielőtt apostoli áldásos működéséről szólnék, idézek itt három hazai író:

Illés András „Ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum“ (Claudiopoli 1764) című munkájának 64. lapján ezeket mondja: „Donec anno 1684 Oxendius Verziurescus post navatam in urbano collegio sacris profanisque scientiis decem et quatuor annis operam, ac ejuratos in Palatio sacri officii armenorum errores sacerdotio insignis reverteretur.“ . . .

Fassching Ferencz munkájában, mely „Nova Dacia“ címet visel (Claudiopoli 1743. a 25 és 29 lapon) ezeket

Véřzáréńk). Verzariu román szó, jelentése: labodával és káposztalevéllal (a románban = varza) töltött placinta. (L. Szongott K. „A magyarhonl örmény családok genealogiája, 181 l.). A „Verzár“ név csak melléknév volt a családnak, melynek vezetéknév Stefánián (Stefánovits = Istváni). Verzár Lukács esperes-plebánosunk, ki a püspök unoka öcsese volt, 1742-ben mind két nevet használja: Ávákhjérecz kéřhárkéli Der-Chugász Szdéphánián Véřdzéřeskul: Esperes-plebános Verzereskul-Stefánián Lukács (Szamosújvári házassultak anyakönyve II. köt. I. lap. 1742).

¹⁾ Theodorovics Simon gyergyó-szt-miklósi plebános, a gyergyó-szt-miklósi örmény kath. parochia történelmének II. fejezetében Boesáncezi (= Botusáncezi, Botusán-i) Verzár Oxendiusnak nevezi (Οξενδιουσος ομοιοσημίου Βοσαντσησι): Okszendiosz Véřdzáréńecz Boesáncezi. L. a gyergyó-szt-miklósi örm. kath. egyház történetét. Örmény kézirat) Állításomat igazolja Hunánián Vártán lemergi örmény kath. érsek is: „Doctor Oxendius Boesánensis Verzeresko dictus.“ (L. Lukácsi Kristóf. Historia Armenorum Transsilvaniae, 71 lap)

²⁾ L. Benkő József, Transilvania, II köt. 562 lap.

³⁾ Őseink 1669-ben menekültek ki Moldva-Oláhországból és csak 1672-ben jöttek be; addig az erdélyi havasok közt tartózkodtak.

olvassuk: „Quartus jam supra octuagesimum secculi priorisolvebatur annus, ex quo Oxendius Virzireski gente armenus, Romae annis 14 in collegio urbano de Propaganda moribus et litteris excultus, ejuratis prius in Palatio sacri officii fidei erroribus, redux in Transsylvania cum potestate apostolici missionarii reducendorum ex integro ad Romana sensa Armenorum spem fecit.“

Benkő József „Transsilvaniá“-ja II. köt. 560—561 lapjain ezen sorokat tartotta fenn számunkra: „Donec a. 1684 Oxendius Verzireski, armeno moldaviensi diaeceno natus, et antecederet dogmatibus graecis imbutus, post navatam Romae (quo statim a. 1670 concesserat) in Urbano Collegio sacris profanisque scientiis per 14 annos operam, ac ejuratum ritum graecum,¹⁾ cum potestate apostolici missionarii in Transsilvaniam sacerdos reverteretur.“²⁾

Kisebb közlemények.

Az Emke kalauz, — mely Magyarország erdélyi részeinek turisztikai célra való, Baedeker-modorú ismertetését tüzte maga elé, — a kolozsmegyei viszonyok előadásában Czetz tábornokról, mint csúcsai hősről, (Bem erdélyi diadalainak osztá-

¹⁾ Őseink a beköltözés után is még néhány évig nem-egyetek voltak. Verzereskul is mint nem-egyesült ment Rómába; de később esküvéssel mondott le (=ejurare) azon tévelyekről, melyek a nem-egyesültek vallásában foglaltattak és megtartván örmény szertartását (ritus armenus) róm. katholikussá lett. Az előtt örmény szertartású nem-egyesült volt és most örmény szertartásának megtartása mellett egyesült Rómával. E szerint nem a görög szertartásról (ritus graecus), mit nem is követett, mondott le, hanem azon tévelyekről, melyekben leledztek akkor azon más nemzetiségű hívek, kik a görög (tehát a tévelyekről nem mentes) szertartást követték. Ilyenek voltak akkortájt Erdélyben az oláhok, kiknek egy része a XVIII. század elején tért át a róm. kath. egyházba.

²⁾ Mind a három idézet hibásan mondja, hogy „visszatért (Erdélybe; „reverteretur“, „redux“). Nem Erdélyből ment Rómába, hanem vagy egyenesen Botusánból, vagy közvetve az „Erdélyi Kárpátok“ valamely menhelyt adó zugából; tehát (nem „redux“, hanem) csak Erdélybe jött.

lyosárról) is megemlékezik, a következő sorokkal: — „A csúcsai szoros vetett határt 1849-ben Puchner győzelmének. E szorost semmi áron sem tudta bevenni a vitézül védő Czecc magyar tábornoktól; s így Csúcsa egész Világosig a miénk maradt! — A Czetz tábornokról általunk már eddig közlöttek után aligha szükséges még különösen is kiemelnünk: hogy ez a hős „magyar” tábornok — tulajdonképen „örmény”, a mint a neve is tisztán mutatja; (mely magyarra lefordítva „moly”-ot jelent). A Czetz családnevet számosan viselik ma is az erdélyrészi örménység körében.

Egy régi nyomtatvány. (mint külön-levonat a mai „Magyar Állam” elődje az: „Idők Tanúja”-ból) mely „A katolikusok törvényes autonómiaja érdekében” czímet viseli, közelebből kezünkbe jutván, arról győzött meg, hogy az erdélyi egyházmegyében egész 1848-ig törvényesen fennállott, de később felfüggesztett katolikus autonómia visszaállítása érdekében még boldogult Fogarassy püspök idejében, (1866 évben) megindult mozgalom élén, — a melynek végeredménye a maiglan életben levő önkormányzati szervezet és évenkénti statusgyűlések helyreállítása lón, — aránylag nagy számmal voltak képviselve, az akkori erdélyi egyházmegye örmény nemzetiségű tagjai is; a kik névszerint a következők valának: Bogdán István, Csiky István, Gajzágó Salamon, dr. Gajzágó Joachim, Jakabb Bogdán, Karácsonyi János, Korbuly Bogdán, Korbuly Gergely, dr. Mály István, Merza Joachim, Simay Gergely, Szábel Lukács, Szentpétery Imre, Tamási Antal és Zakariás Antal. (Összesen: 15).

Örmények a berlini egyetemen. Az örmény ifjak tanulmányaik folytatása végett igen nagy előszeretettel keresik fel általában a német, de különösen a berlini és lipesei egyetemeket. A berlini Frigyes-Vilmos egyetemen a jelen félévben összesen negyven örmény egyetemi hallgató van beiratkozva, kiknek nagyobb része a philosophiai és történelmi fakultásnak hallgatója. Önképzésük és közös érdekeik ápolása végett egy egyesületté alakultak; hetenként nyilvános összejöveteleket tartanak, hol tudományos és főleg örmény tárgyú felolvasásokkal és vitatkozásokkal művelik önmagukat.

Az egyetemi tanács az örmény hallgatóknak azon kérelmét, hogy az egyetemi olvasókör számára egy örmény lapot is hozattasson, igen nagy készséggel teljesítette, s kívánságukra azonnal megrendelte a „Táráz” című lapot (Tiflis). E helyen még megemlítjük, hogy a berlini egyetem jelen félévében két örmény tárgyú előadást tartanak. Ezen előadások a legújabban megjelent egyetemi almanachban a következőkép vannak hirdetve:

1) Armenische Geschichte. Prof. dr. C. F. Lehmann. Dienstags, Freitags, 9—10 Uhr. 2) Einführung in das Studium der Armenischen Keilschriftdenkmäler. Prof. Dr. Delitzsch, Dienstags, 2 - 3 Uhr.

Irodalom és művészet.

A Kohári nemzetségről egyik számában az „Arméniá“-nak, ki volt mutatva, a családi név etimológiája alapján, az örmény származás. Ez ad jogcímet arra, hogy megemlékezzünk itt a néhai gróf Kohári István, az 1649-ben született és 1731-ben Budán elhalt magyar főurnak élete és irodalmi működéséről. Ő a bécsi egyetem kitünő növendéke korán hadi pályára lépett, Füleket várát erélyesen védelmezve Tököly ellen; kinek fogságában utóbb három évig szenvedett. Kiszabadulván abból, tovább folytatta szolgálatait, s később altábornagy s 1714-ben országbíró lett. Költeményeinek egy része munkácsi fogságában készült. Itteni szenvedéseire vonatkozik a „Példás (vagyis Példázó) Vadkert“ című igen érdekes költeményből átvett mutatványdarab, illetve töredék; melyben elmondván, mikép sétált ő elmélkedve egy vadaskertben, hol mindenféle „fenevadat“ látott; melyek között egy nagy vadbika (talán a most már kiveszöbön levő bölény?) éppen akkortájt volt egy oroszlánnal erős bajvívásban! Leírván a költő ezek dühös verekedését, így folytatja:

Bikát az oroszlán meggyőzte elvégre,
Mihelyest pediglen lecsapá a földre.
Azonnal, mindjártist mene tőle félre,
Nem tapoda földön heverő testére.

Ugyan természete minden oroszlánnak,
S ő természetével ékesült vadaknak:
Ha valamit egyszer a földre lecsapnak,
Földön hevertében arra nem tapadnak.

Mintegy további erkölcsi tanulságképpen elmondván az együvé zárt elefánt, unicornis és rhinoceros egymás iránti (hol békés, hol ellenséges) maguktartását, erkölcsi következtetéseit így végzi be:

Mert a fenevadak együvé férkeznek,
S ő nemők-félével nem is ellenkeznek,
Megalkusznak szépen s egyezésben élnek,
Tört pediglen soha egymásnak nem vetnek

De ember emberrel tartja bajvívását,
Sokszor is öldöklő barátjat és társát,
S ha végbe vihet földre lecsapását
Nem sokszor követi oroszlán szokását!

Van-e lélek? ezimmel olvassuk az „Ellenzék“-ben Sz. M. aláírással a következő kis poémát; mely egy modern, az emberi

lélek elvitatását rendszeresen üző, tehát „lelketlen“ filozófussal szemben, sikerült epigrammát képez. A két szakaszból álló verszetet így hangzik:

Hogy van-e lélek? nincs-e lélek?
És másvilág és örökélet?
(A tudomány is gyakran téved) —
Eldöntve ebből eddig semmi sínes.

De hogyha X. ur nagyon állítja,
S hozzá még — mint lelkem gyanítja, —
A tapasztalás felbátorítja:
Miért ne hinnék el, hogy neki nincs!

U. i. különben ha nincs lélek, honnan van éppen napjainkban az a számtalan sok lelki beteg?

Az „Alkotmány“ az „Arménia“-ról. Eme derék örmény folyóiratnak, a mely korrekkt katholicitásával s alapos értekezéseivel méltán foglal helyet folyóirataink között, ma jelent meg a 12. száma. Különösen figyelemre méltó Molnár Antal dr. Kis-Ázsia ébredése című értekezése s Szongott Kristóf szerkesztő Szamosujvár monografiájáról közölt czikke immár tizennegyedik folytatásában. Irtak még bele Bárány János, Karátsony Márton marosvásárhelyi plebános beiktatásáról, Józsa Jánosné Örményország nyomorgattatásáról. A lapot Szongott Kristóf szerkeszti Szamosujvárt. Előfizetési ár egy évre 4 frt. („Alkotmány“ 288 szám decz. 1. 1899).

Szűz Mária virágos kertje — közelebbről a harmadik kiadást éri el. A ritka becsesel bíró vallásos műnek irányát már ismeri a közönség nagy része, hiszen 4000 példány forog abból kézen. A szerző; egy tudós és böles jezzuita atya a keresztény élet legfontosabb erényeire oktat benne sok lelki öröm, kimondhatatlan vigasztalás között. Az egyes tételek mesteri feldolgozását legjobban bizonyítja a könyv kelendősége, mely igazán páratlan a katholicus könyvpiaczon. Négyezer példányt kapkodott szét hirtelen a nagy közönség de a megrendelések most is oly tömegesen jönnek, hogy szükségessé vált a harmadik kiadás A több mint 3000 oldalra terjedő munka elegáns vászonkötésben 1900 január 10-től kezdve egy koronáért (beleértve a szállítási költséget is) hapható újra Gyulafehérvárt Steiniczter Ede székes-egyházi kananok-plebánosnál. Az árából befolyó összeg minden levonás nélkül, szent célra fordittatik.

Közgazdasági élet.

Földmívelés. Spicker nevű német földbirtokos, kinek Amasiában (Örményország) nagy jorzága van, örmény árva fiúkat akar ingyen okszerű földmívelésre tanítani. E ezéiből Márás városából (Örményország) és ennek vidékéről már gyűjtött husz fiút saját

házába; ha e szám harminczra emelkedik, engedélyt kér a hatótóságtól, hogy a fiúkat Amasiába vihesse.

A termés Örményországban. A Konstantinápolyban megjelenő „Szurhántág” (Hirnök) ezimű lapban ezeket olvassuk: A nyár meleg volt a váni kerületben; az őszelő sem hozott esőket, hogy a föld kissé megázzék és a földművelő őszi vetést csinálhasson a jövő év számára. A buzatermés a várakozást csak félig elégitette ki. És ha elegendő őszi vetést nem csinálhatunk, aggodalommal nézünk a jövő év elébe. A buzatulajdonosok nem viszik árúikat a piacra, a tőkepénzesek pedig nagyban szedik a búzát; azért a búzának ára nagyon felszökött. A tapasztalt emberek azonban azt mondják, hogy ha megerednek az őszi esők, remélhetőleg ismét megocsul a gabona . . .

Mi ujság az örmény világban?

Az örm. kath. patriarcha. Emmanuelián Péter nov. 25-én volt első ízben kihallgatáson a szultánnál: megköszönte, hogy megerősítette székében. Mire a szultán: „Szavaival nagyon meg vagyok elégedve. Önnek előde, a néhai Azárián mindig a hívség utján helyesen vezette népét. Vele meg voltam elégedve. Kivánom, hogy Ön is azon a nyomdokon haladjon. Adja át az előljáróságnak, paptársainak és híveinek császári üdvözetemet.” A szultán ezen alkalommal a Medsidije első osztályú rendjével tüntette ki az új patriarchát.

Ormánián Málákhias látogatása. A konstantinápolyi örmény nem-egyesült patriárkha két püspök, az örmény nemzeti gyűlés két tagjának és titkárának társágában, a kath. örmény patriárkhához: Emanuelián Péterhez ment látogatóba. A lépesökön fölmenet 15 vártábéd és öt püspök üdvözölte Ormániánt. Ezen vártábédek közül azok, kik Rómában, vagy Konstantinápolyban ezelőtt Ormánián tanítványai voltak, kezet csókoltak a patriárkhának. A látogatás sokáig tartott. A két egyházfő megígérte, hogy egyesült erővel fognak működni azon, hogy a nemzet anyagi és szellemi téren előhaladjon. Azután a vidéken szerzett tapasztalairól, a vidékkel való közlekedésről, az egyházakról, zárdákról és iskolákról szólottak. Végre a két patriárkha szeretettel vált el egymástól. A kath. püspökök Ormániánt kikisérték a palota kapujáig . . .

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvártt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.
